

Відгук отримано
Голова спеціалізованої
вченої ради ДФ 26.133.088
26.05.2025 р.
(Л.М.Хоружий)

Голові спеціалізованої вченої ради
ДФ 26.133.088
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка
завідувачу кафедри освітології та
психолого-педагогічних наук
Факультету педагогічної освіти,
доктору педагогічних наук, професору
Людмилі ХОРУЖІЙ

ВІДГУК

Офіційного опонента **Грінченко Алли Миколаївни**,
кандидата педагогічних наук, доцента, доцента кафедри музично-
інструментальної підготовки ДЗ «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
на кваліфікаційну наукову працю **Ісаєнко Ганни Петрівни «Методика
формування навичок слухового самоконтролю майбутнього викладача
мистецької школи на заняттях з інструментального ансамблю»**, подану
на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 011
Освітні, педагогічні науки з галузі знань 01 Освіта/Педагогіка

Актуальність теми дослідження. Гуманістична парадигма освіти, що
визнана домінуючим вектором реформування усіх її ланок, актуалізувала увагу
на розвиток особистості. Сучасні освітні системи покликані створити умови для
ефективної самореалізації кожної особистості, її адаптації до соціокультурних
перетворень, відповідного до них професійного становлення та фахового росту.
Це стосується і підготовки кваліфікованих кадрів мистецького фаху. Фахова
підготовка майбутніх викладачів мистецьких шкіл репрезентує собою
багатокомпонентний та інтегрований процес, що охоплює теоретичний,
інструментально-виконавський і методичний компоненти. Ключовим моментом
в підготовці фахівця є володіння музичним інструментом, виконавськими
уміннями і навичками, що складають професійну компетентність майбутнього
викладача.

Зазначена проблема актуалізована потребою до підвищення виконавської
якості гри в інструментальному ансамблі. Саме активізація рефлексійного стану
створює умову, що сприяє аналізу власної професійної діяльності,
прогнозуванню результатів та регулюванню особистісного і професійного
зростання. Автор вбачає розв'язання даної проблеми через формування навичок
слухового самоконтролю у фаховій підготовці майбутнього викладача
мистецької школи на заняттях з інструментального ансамблю.

Навички слухового самоконтролю представлено актуальним сегментом музично-виконавської діяльності, що виступає не лише засобом контролю за точністю інтонації, ритму й динаміки, визначальним механізмом внутрішньої аудіації, інтерпретаційного мислення та художньої виразності, але й необхідним професійним компонентом у підготовці майбутнього викладача мистецької школи.

Актуальність проблематики дисертаційного дослідження посилюється низкою суперечностей, які представлені в роботі на сторінці 25, серед яких суперечність: між потребою суспільства та зрослими вимогами до підготовки високопрофесійних фахівців мистецької галузі, які здатні успішно реалізовувати професійні завдання відповідно до сучасних викликів, та усталеною практикою навчання у закладах вищої освіти; зорієнтованістю освітнього процесу на удосконалення фахової, зокрема ансамблево-інструментальної компетентності майбутнього викладача мистецької школи та традиційними методами навчання; необхідністю розроблення методики формування навичок слухового самоконтролю майбутнього викладача мистецької школи на заняттях з інструментального ансамблю та недостатністю в системі фахової підготовки здобувачів освіти відповідного навчально-методичного забезпечення.

Нагальність вирішення і важливість порушеної проблематики засвідчує й те, що вона входить до тематичного плану науково-дослідних робіт Київського столичного університету імені Бориса Грінченка та становить частину наукової теми «Розвиток духовного потенціалу особистості в неперервній мистецькій освіті» (номер державної реєстрації 0116U003993). Тему дисертаційного дослідження затверджено вченою радою Київського столичного університету імені Бориса Грінченка, протокол № 9 від 28 жовтня 2021 року.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій, їх достовірність та наукова новизна. Висока ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, теоретичних висновків та результатів дослідження підтверджується методологічною основою, теоретичними засадами, опануванням великої кількості джерел з психології, педагогіки, музичної педагогіки і виконавства, та й взагалі багатою джерельною базою з проблеми дослідження (322 найменувань, з них 66 іноземними мовами).

Безперечним здобутком автора є обґрунтування методології та методичної системи, що підтверджується низкою чинників, а саме: у роботі визначено сутність таких понять як «самоконтроль», «слуховий самоконтроль майбутнього викладача мистецької школи», «навички слухового самоконтролю майбутнього викладача мистецької школи», «ансамблево-інструментальна підготовка», «методика формування навичок слухового самоконтролю». Тобто представлено змістовий взаємозв'язок складових досліджуваного поняття, що забезпечує послідовність і перспективність їх усвідомлення та практичного становлення фахівця.

Підтвердженням результатів є застосування комплексу теоретичних, емпіричних і статистичних методів. Науковий апарат (об'єкт, предмет, мета, завдання) з визначенням наукової новизни сформульовано грамотно.

Не викликає сумніву новизна представленого дослідження, в якому означений феномен є комплексним утворенням; уточнено сутність поняття «слуховий самоконтроль майбутнього викладача мистецької школи» та визначено ключове поняття «навички слухового самоконтролю майбутнього викладача мистецької школи»; обґрунтовано структуру навичок слухового самоконтролю майбутнього викладача мистецької школи, що складається з чотирьох компонентів (мотиваційно-ціннісний, пізнавально-інформаційний, перцептивно-операціональний, рефлексійно-слуховий) та розроблено стратегію його реалізації на засадах методологічних підходів (аксіологічний, міждисциплінарний, системний, діяльнісний, рефлексійний, сенсорно-фізіологічний, компетентнісний) та педагогічних принципів (системності та послідовності; цілісності; інтегративності та практичної спрямованості; індивідуалізації; ціннісного резонансу; функціональності; активізації слухових уявлень; автоматизації вмінь та дій; рефлексії слухового сприйняття); в основу якого покладено низку педагогічних умов; розроблено критерії (мотиваційний, когнітивний, перцептивний, рефлексійний) із відповідними до змісту компонентів показниками сформованості навичок слухового самоконтролю майбутнього викладача мистецької школи.

3. Структура та зміст дисертації, її самостійність, завершеність і відповідність вимогам щодо оформлення й обсягу. Кваліфікаційна наукова праця містить: анотацію українською й англійською мовами, вступ, три розділи, висновки до кожного розділу, загальні висновки, список використаних джерел, додатки. Загальний обсяг дисертації складає 285 сторінок, з них 212 сторінок основного тексту. Робота містить 24 таблиці і 11 рисунків в основному тексті.

У вступі дисертації обґрунтовано актуальність дослідження, визначено об'єкт, предмет, мету, що полягає у теоретичному обґрунтуванні, розробці та експериментальній перевірці методики формування навичок слухового самоконтролю майбутнього викладача мистецької школи на заняттях з інструментального ансамблю; завдання, які сфокусовані на досягненні мети, наукову новизну та практичне значення роботи; окреслено теоретично-методологічну основу та методи дослідження; представлено наукову новизну і практичне значення дослідження; надано інформацію про апробацію й впровадження результатів експериментальної роботи; вказано 11 наукових праць, зокрема: 7 (з них 1 стаття у співавторстві) – у наукових виданнях, включених на дату опублікування до переліку наукових фахових видань України; 4 наукових публікацій, у яких додатково висвітлено результати дисертації; виступів, обговорень на наукових та науково-практичних конференціях (12 конференцій, зокрема: 7 – міжнародних, 5 – всеукраїнських).

У першому розділі дисертації на основі ґрунтовного аналізу наукових джерел автором визначено необхідність застосування комплексного підходу до формування навичок слухового самоконтролю майбутнього викладача мистецької школи, який включає психофізіологічні, психолого-педагогічні та педагогічно-виконавські фактори даного феномену.

Автором уточнено сутність поняття «самоконтроль», виявлено його особливості в ансамблево-інструментальній підготовці через (ст.70-71) технічну, координаційну, емоційну, інтерактивну, оцінювальну, контролювальну функції.

Погоджуємося з уточненням поняття «слуховий самоконтроль майбутнього викладача мистецької школи» як здатність свідомо контролювати та коригувати гру на музичному інструменті на основі власного слухового сприйняття, що охоплює такі аспекти як: інтонаційна точність (контроль висоти звуку для нетемперованих інструментів), ритмічна організованість (відповідність виконання заданому темпу, ритмічного малюнку), динамічна виразність (регулювання сили звуку, нюансування), тембральне відчуття (вміння чути та відтворювати характерний тембр інструменту), баланс у грі (відчуття ансамблю).

Заслуговує уваги авторське трактування дефініції «навички слухового самоконтролю майбутнього викладача мистецької школи» як усвідомлений комплекс автоматизованих дій та вмінь, що пов'язані з інтонуванням і корегуванням параметрів звуку під час гри на музичному інструменті у процесі ансамблевого музикування, які необхідні для активного сприймання і відтворення еталонного виконання музичного твору.

Позитивним є доцільно обґрунтований комплекс методологічних підходів (аксіологічний, міждисциплінарний, системний, діяльнісний, рефлексійний, сенсорно-фізіологічний, компетентнісний) та низка педагогічних принципів (системності та послідовності; цілісності; інтегративності та практичної спрямованості; індивідуалізації; ціннісного резонансу; функціональності; активізації слухових уявлень; автоматизації вмінь та дій; рефлексії слухового сприйняття), що мають інтегративний характер і узгоджуються із зазначеними методологічними підходами, та складають підґрунтя побудови методичних засад у контексті формування навичок слухового контролю майбутнього викладача мистецької школи.

Заслуговують уваги визначені сегменти механізму навичок слухового самоконтролю майбутнього викладача мистецької школи, які корелюють якість гри на музичному інструменті на основі відтворення звукового еталона. До таких елементів автор відносить: ефективне використання образно-слухової пам'яті, володіння образно-слуховим уявленням (проектування нового слухового образу, раніше не чутого); оперування внутрішніми музично слуховими уявленнями; об'єктивне самооцінювання власного виконання та гри учасників ансамблю; визначення характеру помилок і знаходження засобів їх виправлення;

зіставлення з певним звуковим еталоном; правильність формування звуку (сторінка 74).

У другому розділі дисертації уточнено сутність поняття «ансамблево-інструментальна підготовка» як оволодіння виконавцем фаховими компетентностями, які забезпечують якісне музикування та ефективну взаємодію між учасниками ансамблю в процесі гри на музичному інструменті. А також висвітлено особливості ансамблево-інструментальної підготовки майбутнього викладача мистецької школи. Визначено педагогічні умови, які забезпечують ефективність формування навичок слухового самоконтролю майбутнього викладача мистецької школи на заняттях з інструментального ансамблю.

Дисертанткою здійснено діагностику стану сформованості навичок слухового самоконтролю майбутнього викладача мистецької школи на основі розробленого діагностичного інструментарію: визначено і схарактеризовано критерії (мотиваційний, когнітивний, перцептивний, рефлексійний та показники; обґрунтовано рівні сформованості слухового самоконтролю (високий, середній, низький), надано авторські діагностичні методи (опитувальники, анкети, творчі завдання тощо), що забезпечило коректне проведення констатувального експерименту. Для визначення стану сформованості навичок слухового самоконтролю в процентному співвідношенні було залучено методи кількісної та якісної обробки результатів.

Вагомим науковим здобутком авторки є розроблене і обґрунтоване методичне забезпечення формування навичок слухового самоконтролю майбутнього викладача мистецької школи на заняттях з інструментального ансамблю. Це низка таких методів як: ціннісно-смыслового резонансу, герменевтичного аналізу музичного твору, афіліації, створення ситуацій успіху, семантичного аналізу музичних творів, «Мозаїка», концентрації уваги, зворотнього навчання Teach-back, ансамблевої взаємодії, симультанного охоплення музичного твору, прогнозування, який формує антиципацію, транспонування нотного тексту, дискретно-висотного інтонування мелодії голосом і рукою, «Ідеомоторний» метод, звукової багатоваріативності, слухової та кінестетичної взаємодії, активізації виконавського музичного мислення, «Tutorial», розвитку рефлексійних навичок, творчо-виконавських мініпроектів.

У третьому розділі відображено хід, процедура та результати формувального експерименту. Послідовність і ретельність його проведення підкреслюється доцільністю методичних дій учасників педагогічного процесу протягом трьох етапів: спонукально-діалогічний, розвивально-дієвий, практично-творчий. Отримані результати за допомогою методів математичної статистики, переконливо свідчать про ефективність запропонованої методики, оскільки спостерігається позитивна динаміка зростання рівня сформованості

навичок слухового контролю експериментальної групи здобувачів порівняно з контрольною.

Висновки є логічним завершенням здійсненої експериментальної роботи дисертантки та підтвердженням її ефективності на практиці. Позитивної оцінки заслуговую матеріал у додатках дисертації, а саме, авторська розробка тестів, завдань для виявлення міри засвоєння знань та володіння уміннями гри в інструментальному ансамблі.

Узагальнюючи результати аналізу змісту дисертації зазначимо, що в ході роботи над нею були розв'язані всі поставлені завдання на шляху досягнення означеної мети. Достовірність результатів дослідження підтверджено теоретичним і методологічним підґрунтям вихідних положень роботи, обґрунтованістю методики діагностики та авторської методики формування навичок слухового самоконтролю майбутнього викладача мистецької школи на заняттях з інструментального ансамблю, репрезентативністю вибірки респондентів, використаними методами математичної статистики для верифікації діагностичних даних та їх узагальнення. Це дає підстави вважати представлену дисертацію завершеною кваліфікаційною працею.

4. Повнота викладу результатів дослідження в опублікованих працях.

Основні теоретичні положення та висновки дисертації викладено в 11 наукових працях, зокрема: 7 (з них 1 стаття у співавторстві) – у наукових виданнях, включених на дату опублікування до переліку наукових фахових видань України; 4 наукових публікацій, у яких додатково висвітлено результати дисертації. Кількість і якість наукових результатів повною мірою розкривають дослідницьку проблему з формування навичок слухового самоконтролю майбутнього викладача мистецької школи на заняттях з інструментального ансамблю.

5. Дискусійні положення та зауваження до дисертації. Позитивно оцінюючи здобутки дисертантки, вважаємо за необхідне висловити в дискусійному плані наступні побажання до дисертаційної роботи:

1. У першому розділі дисертаційного дослідження автором розглядаються методологічні підходи та принципи формування навичок слухового самоконтролю майбутнього викладача мистецької школи на заняттях з інструментального ансамблю. З огляду на змістовне наповнення розділу, доцільним видається уточнення його назви, зокрема, пропонується: «Теоретико-методологічні основи формування навичок слухового самоконтролю майбутнього викладача мистецької школи на заняттях інструментального ансамблю», що точніше відображає як теоретичну, так і методологічну складові, які становлять основу дослідження.

2. У дисертаційному дослідженні спостерігається деяке перевантаження методологічними підходами. Доцільно забезпечити більший баланс між теоретичним викладом концептуальних засад та їхньою практичною

реалізацією. Варто розглянути можливість інтеграції або комплементарного поєднання окремих методологічних позицій з метою побудови цілісної дослідницької стратегії.

3. Серед низки визначених педагогічних принципів автор зазначає «принцип автоматизації вмінь та дій» (с. 64). Водночас слід зауважити, що з позицій сучасної педагогічної та психологічної термінології використання словосполучення «автоматизація вмінь» є дещо некоректним. У науковому дискурсі усталеною є класифікація, за якою автоматизації підлягають саме навички, що є результатом багаторазового повторення й практичного закріплення відповідних дій. Уміння, натомість, мають ширший характер і охоплюють здатність застосовувати знання у змінюваних умовах. У зв'язку з цим доцільно було б уточнити терміни й вжити більш коректне формулювання.

4. На сторінці 84 подано характеристику рефлексійно-слухового компонента, однак її зміст потребує уточнення. Опис перевантажений переліком понять, що ускладнює сприйняття основної ідеї. Бажано уникати дублювання термінів «самоконтроль» і «слуховий самоконтроль», адже саме формування слухового самоконтролю є предметом дослідження й має більш конкретизоване значення в контексті професійної підготовки музиканта. Крім того, доцільно диференціювати фізико-акустичні характеристики інструмента (зокрема «акустика інструмента») від психологічних та слухових параметрів виконавської діяльності, оскільки вони належать до різних рівнів аналізу – об'єктивно-фізичного та суб'єктивно-психологічного відповідно.

5. Потребує детального роз'яснення автором послідовність і механізм запровадження педагогічних умов у процесі поетапної реалізації методики формування навичок слухового самоконтролю майбутніх викладачів мистецької школи під час занять інструментального ансамблю. Зокрема, доцільно конкретизувати логіку поетапного впровадження кожної з педагогічних умов, їх взаємозв'язок зі структурними компонентами та методами, що забезпечують ефективність їх реалізації на заняттях інструментального ансамблю. Це дозволить більш чітко окреслити послідовність дій і сприятиме кращому розумінню практичної цінності розробленої методики.

Зазначені побажання не впливають на загальний позитивний висновок щодо високої оцінки дисертаційної роботи Ісаєнко Ганни Петрівни.

ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК

Таким чином, узагальнюючи, зазначимо, що дисертація *Ісаєнко Ганни Петрівни* на тему «*Методика формування навичок слухового самоконтролю майбутнього викладача мистецької школи на заняттях з інструментального ансамблю*» є цілісним, ґрунтовним, самостійним дослідженням, яке має практичне значення для підготовки фахівців освітньої галузі з музичного мистецтва. Дана робота відповідає чинним вимогам наказу

Міністерства освіти і науки України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог щодо оформлення дисертації» (із змінами, внесеними згідно з Наказом МОН України від 31.05.2019 р. №759) і постанови Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. №44 «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (із змінами, внесеними згідно з Постановою КМ № 341 від 21.03.2022), а її авторка Ісасенко Ганна Петрівна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 011 Освітні науки в галузі знань Освіта/Педагогіка.

Офіційний опонент:

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри музично-інструментальної
підготовки ДЗ «Південноукраїнський
національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського»

Алла ГРІНЧЕНКО